

Росії, хто отримав професійний гонорар за опублікований твір, був О.С.Пушкін. За видання поеми «Руслан та Людмила» в 1820 р. йому була виплачена авторська винагорода.

Відзначимо, що в 1830 р. при обговоренні нового патентного закону Росії виходили з того, що:

- привілеї повинні видаватися як можна на менш короткій термін;
- за надання привілею слід стягувати високе мито;
- привілеї не можуть бути переуступлені компаніям на акціях;
- вводиться обов'язкова експлуатація привілею;
- вводиться попередній розгляд винаходів;
- не поширюються привілеї на основні начала (принципи) або дії, без застосування їх до штучного предмета;
- привілеї не видаються, якщо на один і той же винахід одночасно просять видати патент різні особи;
- на привілеї ведуться реєстри з метою інформування публіки.

Для того, щоб в подальшому аналізувати існуючі в науці підходи щодо інтелектуальної власності, слід визначитися і у методологічних підходах. поняття права інтелектуальної власності. В основному концептуально попередники і законодавці виходять з двох основних теорій: пропрістарної власності та виключних прав. Стосовно права інтелектуальної власності виділяють теорію особистого права, деліктну, рентну, договірну, персональну, теорію права нематеріальних благ.

Отже, гносеологічно право інтелектуальної власності будувалося з привілею, який в подальшому переріс у право, що засноване на законі, а тепер на праві. Теорія привілеїв безумовно відіграла конструктивну роль у формуванні права інтелектуальної власності і містила в собі елементи того змісту прав осіб, що мають значення і сьогодні.

Список літератури: 1. Pegrigna, Manuel des inventeurs. 1843. 2. Пиленко А.А. Право изобретателя. М., 2001. 3. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации.: Учебник. М., 1996. 4. Зенін І.А. Истоки Российской науки патентного права. // В кн.: Пиленко А.А. Право изобретателя.-М.Статут. 2001.

Надійшла до редколегії 01.08.2001

*Н.В.Тулчевська, викл. кафедри
цивільного права, Запорізького
державного університету*

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ДЕПОЗИТНОГО РАХУНКУ

У зв'язку з прийняттям нового Закону України «Про банки і банківську діяльність» актуальність обговорення предмета договору банківського депозитного рахунку не викликає сумнівів, тому що від дослідження цього питання залежить розвиток ринкових відносин в Україні та подальший стан економіки.

Банківський депозитний рахунок є окремим видом цивільно-правового договору, визначається його основними поняттями об'єкта цивільних правовідносин і об'єкта цивільних прав. Договори взагалі виникають із приводу

передачі речі, виконання робіт і надання послуг. Правильне визначення предмета договору уможливило однозначне віднесення його до речових чи зобов'язальних правовідносин.

Наразі вітчизняна правова наука не містить єдиної думки щодо предмета договору банківського депозитного рахунку. Так, Д.А. Медведев під предметом договору банківського рахунку розуміє кошті клієнта, що знаходяться на його рахунку, з якими здійснюються операції, обумовлені договором [1. с. 456].

Сфімова Л.Г. вважає, що предметом договору виступають дії банку, на які не вправі претендувати клієнт [2. с. 38].

Ми переконані, що предмет договору банківського депозитного рахунку має складшу природу. У цьому поряд з послугами банку виникають зобов'язання щодо передачі речі – коштів. Варто виділити предмет першого порядку й предмет другого порядку. Предметом першого порядку виступають гроші, які передає клієнт установі банку під час відкриття депозитного рахунка. Усе це зв'язано з наданням послуг, тому предметом другого порядку виступають послуги банку, що робляться за договором банківського депозитного рахунка: відкриття рахунка, обслуговування його, нарахування відсотків, видача коштів, нарахованих відсотків і інші операції. Для зручності можна виділити предмет і об'єкт виниклих правовідносин в результаті складання договору між банком і клієнтом. Об'єктом цих правовідносин будуть виступати грошові кошти, що передаються банківській установі в межах договору банківського депозитного рахунка, а предметом – послуги, які робляться банком тільки після передачі об'єкта.

На наш погляд, неоднозначність предмета договору можна пояснити відсутністю в правовій науці єдиної думки щодо цього, а також різнобжностями у трактуванні понять предмета й об'єкта правовідносин. Так, деякі автори виділяють об'єкт і предмет правовідносин, деякі – не розмежовують їх. Ми вважаємо, що об'єкт можна виділити у виниклих правовідносинах стосовно укладання договору банківського депозитного рахунка, в які вступають установа банку та клієнт. Предмет же треба визначати в договорі.

На підтримку того, що грошові кошти, які передаються банку за договором депозитного банківського рахунка, і є його основним предметом, свідчать наступні положення:

1. При відсутності грошових сум на рахунку банк здійснює операції по наданню послуг. Наприклад, надає інформацію про наявність коштів на банківському рахунку чи їх відсутність, але при знятті клієнтом усіе суми, покладеної на рахунок, припиняється дія договору банківського депозитного рахунка, а він сам закривається.

2. При укладанні договору депозитного рахунка між його власником і банком виникають особливі відносини, за якими клієнт несе обов'язок передати гроші і тільки після цього будуть виникати зустрічні зобов'язання установи банку по наданню послуг стосовно обслуговування рахунка.

3. Зобов'язання, що виникає між банком і власником рахунка, має кредитну природу, тому що розрахункові правовідносини виникають з відносин щодо платежів за передане майно (наприклад, договір закупівлі-продажу).

Правильне визначення предмета договору має важливе значення, тому що від цього залежить розуміння правової природи коштів на ньому. При визначенні правової природи коштів за договором депозитного рахунку варто відповісти на наступні питання: чи є кошти, що знаходяться на депозитному рахунку, об'єктом права власності і якщо так, то в чий власності вони будуть знаходитися: банку чи клієнта.

Так, деякі вчені, серед яких О.М.Олійник, виділяють як об'єкти права власності кошти, що знаходяться на рахунку, при цьому вони виступають об'єктом права власності клієнта як речі визначені родовими ознаками, але виділені за кількісним показником, зафіксованим на рахунку [3, с. 251-256].

Прихильники цієї концепції збереження права власності на грошові суми (безготівкові гроші) за особою, яка відкрила рахунок, виходять з того, що ці кошти на рахунках в установах банків є цілком дійсною частиною майна юридичних і фізичних осіб і виконують економічну функцію їх діяльності. Вони ж виступають об'єктом їх відособленого майна, що належить їм на праві власності. Кошти, що знаходяться на рахунках, відповідають усім вимогам щодо грошей, виступаючи як засіб накопичення платежу.

Іншої точки зору дотримується Л.А. Новосолова, яка вважає, що безготівкові кошти не є законним засобом платежу, у зв'язку з чим вони можуть бути тільки об'єктом зобов'язальних прав, але не речевих [4, с. 83-90].

Цікаві щодо цього міркування Е. Демупкіної. Вона пише, що на визначеному етапі розвитку суспільства відбулася заміна реального золота знаками вартості (металевими монетами, паперовими грошима). Вона називає ці грошові купюри юридичною фікцією. Готівку, пише автор, можна замінити іншою фікцією, без зміни самої природи об'єкта (грошові купюри), а також без зміни принципів їхнього регулювання як об'єктів речевих прав [5, с. 68-69].

На думку автора, кошти, що знаходяться на банківському депозитному рахунку є об'єктом права власності.

По-перше, гроші є різновидом майна, яке виступає як об'єкт права власності. Гроші, що є засобом платежу, можуть існувати в готівковій і безготівковій формі. Отже, кошти, що знаходяться на депозитному рахунку, є об'єктом права власності.

По-друге, безготівкові кошти, як різновид речі, володіють визначеними родовими ознаками, але з цього не випливає, що не можна захистити право власності коштів на рахунку, тому що існує позов про повернення суми з безцілставного збагачення, та деякі інші, крім речово-правових засобів, що можна застосувати в визначеному випадку.

Безготівкові кошти, що знаходяться на банківському депозитному рахунку клієнта, мають зобов'язальну природу, а не речово-правову, тому що це майно може з'явитися на рахунку тільки при виникненні зобов'язальних правовідносин. Право на це благо виникає у власника рахунку. У свою чергу банк здійснює операції по рахунку тільки за умови укладання з клієнтом договору, тобто знову між ними виникають зобов'язальні відносини. Банки зобов'язані здійснювати операції по рахунку, тому що це диктує договір і вимоги закону.

Суми на депозитних рахунках і відсотки за їхнє використання виникають шляхом проведення банком математичних операцій (записів), у яких враховується весь рух коштів.

Цю проблему достатньо повно досліджувала Л.А. Новосолова, що аргументовано стверджує, що права клієнта на безготівкові кошти на рахунках мають усі риси зобов'язальних (відносних прав) : а) можуть бути реалізовані тільки в результаті дій банку кредитора; б) коло учасників правовідносин задалегідь визначено договором; в) порушення даного права можливо тільки з боку особи, з якою укладена угода; г) права банку встановлюються з волі учасників відносин у силу договору банківського рахунка [6].

Якщо кошти на договорі банківського депозитного рахунку є об'єктами права власності, то хто ж буде їх власником? Деякі цивілісти (О.М.Олійник, К.Трофімов) вважають, що клієнт банку має право власності на кошти депозитного рахунка.

Інші ж вчені (Е.А. Суханов), переконані, що власник рахунка є правомочною особою – суб'єктом права вимоги. Дане право вимоги від банку суми, що знаходиться на депозитному рахунку клієнта і відсотків за користування коштами, входить до складу його майна.

Цікавою точкою зору є думка Е.А. Новосолової, яка вважає, що грошові суми, зараховані на банківських рахунках, являють собою борг банку перед клієнтом. Ми вказували, що вона не виділяє кошти на рахунках як об'єкт права власності, через це, на її думку, не можна вважати власністю клієнта ці суми .

У юридичній науці існує протилежна точка зору відносно права власності на кошти на банківських рахунках. Так, О.В. Скібінева вважає, що з моменту зарахування кошти стають власністю банку, а у клієнта залишається лише право вимоги про повернення переданої суми [7, с. 379].

Ми ж переконані, що клієнт банку не має права власності на безготівкові кошти, що знаходяться на депозитному рахунку, виходячи з наступних положень.

По-перше, ми вже відзначили вище, що кошти, що знаходяться на рахунку, мають родові ознаки, а не індивідуально визначені, приналежні правовідносинам речового характеру. Власник рахунка є управомоченою особою, якій належить право вимоги повернення грошових сум, що знаходяться на її депозитному рахунку, і виплати відсотків за їх використання банком.

По-друге, при передачі грошей на депозитний рахунок клієнтом між банком і ним виникають зобов'язальні правовідносини. Визначені правовідносини не спричиняють переходу права власності, а в силу того, що готівка перетворилася в безготівкові кошти, в клієнта банку не збереглося право власності на них, а залишилася лише можливість вимоги.

По-третє, якщо кошти на депозитному рахунку становлять собою спеціальні математичні операції , то на них не може виникати право власності взагалі.

Проблематично вчені визначаються відносно того, чи включати в зобов'язання банку за договором банківського депозитного рахунка грошове зобов'язання перед клієнтом у розмірі відбитої на рахунку суми, чи ні . У юридичній літературі на це питання однозначної відповіді немає. Деякі автори

вводять до складу зобов'язальних відносин між банком і клієнтом грошові зобов'язання з приводу повернення сум на рахунку і відсотків за їхнє використання, а деякі – дотримуватися протилежної думки. На нашу думку, необхідно включати у відносини, що виникли між банком і клієнтом при регульованні депозитного рахунка, грошові зобов'язання по поверненню суми, що знаходиться на рахунку, а також вимог по виплаті відсотків за їх використання. Це дає можливість застосування загальних правил щодо невиконання грошових зобов'язань до відносин, що складаються при поверненні коштів клієнту банком і виплаті відсотків.

Необхідно також установити правову природу самого банківського депозитного рахунка, після чого визначити його приналежність зазначеному суб'єкту. Автор думає, що сам депозитний рахунок с формою бухгалтерського обліку коштів, що передані клієнтом банку для його використання з виплатою відсотків. У літературі і нормативних актах стосовно клієнтів банку, що уклали договір депозитного рахунка з останнім, застосовується поняття власник рахунка. Ми вважаємо, що ця позиція не правильна, тому що не можна вживати речово-правові характеристики для визначення бухгалтерського способу обліку коштів. Необхідно в чинне законодавство внести зміни, уживаючи замість визначення клієнта як власника рахунка «держатель рахунка».

Крім того, у юридичній літературі необхідно закріпити, що безпосереднім предметом договору банківського депозитного рахунку виступають гроші, які передає клієнт установі банку з приводу відкриття депозитного рахунка. Усе це зв'язано з наданням послуг, тому предметом другого порядку виступають послуги банку, що робляться за договором банківського депозитного рахунка. Об'єктом правовідносин, які виникають між установою банку і клієнтом за приводу укладання договору, будуть виступати грошові кошти, що передаються банківській установі в межах договору банківського депозитного рахунка, а предметом – послуги, які робляться банком після безпосередньої передачі об'єкта.

У нормативно-правових актах необхідно закріпити положення щодо того, що ні банк, ні клієнт не мають права власності на кошти, які знаходяться на депозитному рахунку. Клієнт тільки має право вимоги по поверненню грошових сум йому і виплату відсотків за їх використання. Це допоможе визначеності у практичій діяльності щодо договору банківського депозитного рахунка. Серед основних моментів можна виділити наступне.

По-перше, на вимогу клієнта про повернення грошових сум, переданих за договором депозитного рахунка, поширюється загальний термін позовної давнини в три роки.

По-друге, при невиконанні вимог клієнта по поверненню грошових сум на депозитному рахунку не можна керуватися речово-правовими способами захисту. Можливе подання позову про примушування банку до виконання юридично значимих дій у виді передачі грошової суми, отриманої установою банку від клієнта, і виплати відсотків за її використання.

Таким чином, договір банківського депозитного рахунка має складну правову конструкцію щодо його предмета і правової природи коштів на рахунку. Правильне і чітке закріплення в чинному законодавстві зазначених характерис-

тик депозитного рахунку позитивно вплине на економічні відносини, усуне прогріччя в практичній діяльності юристів та працівників банків.

Список літератури: 1. Медведєв Д.А. Гражданское право / СПб., 1996. Ч.1. 2. Ефимова Л.Г. Банковские сделки / М., 2000. 3. Олейник О.М. Основы банковского права. М., 1997. 4. Новоселова Л.А. О правовой природе средств на банковском счете // Хозяйство и право. 1996. №7. 5. Демушкіна Е. Безналичные ценные бумаги – фикция или реальность? // Рынок ценных бумаг. 1996. №3. 6. Новоселова Е.А. Проблемы гражданско-правового регулирования расчетных отношений: Автореф. дис... докт. юрид. наук. М., 1997. 7. Скинбнева О.В. Гражданское право // Обязательственное право / Под ред. В.В.Залесского. М.,1998. Ч.2.

Надійшла до редколегії 25.08.01

*О.І. Смотров, ад'юнкт
Нац. ун-ту внутр. справ*

ЗОВОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО ОПЛАТНОГО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Забезпечуючи реалізацію громадянами закріпленого в Конституції України права на охорону здоров'я, держава створює відповідні умови для діяльності у галузі охорони здоров'я, крім державних лікувальних закладів, також й недержавним комерційним медичним організаціям. Як правило, надання останніми різних медичних послуг громадянам відбувається в зобов'язальних правовідносинах щодо надання медичних послуг. Тому одразу відзначимо, що в статті мова буде йти саме про ці правові відносини, тобто про правовідносини між недержавною комерційною медичною організацією та громадянином із приводу надання останньому різних медичних послуг.

Підставою виникнення вказаних правовідносин є цивільно-правовий договір щодо надання медичних послуг. Діюче цивільне законодавство не містить сьогодні положень, які б безпосередньо вказували на такий юридичний факт як договір по наданню медичних послуг. Але, як і всякий інший, що не суперечить закону договір, договір щодо надання медичних послуг сьогодні може і повинен регулюватися загальними положеннями Цивільного кодексу УРСР про угоди (далі ЦК) та положеннями Загальної частини зобов'язального права ЦК, зокрема, статтями 41-61 та 153-160*. У силу зобов'язання, що виникає з цього договору, медична організація (виконавець) зобов'язується надати відповідні медичні послуги громадянину (замовник), який, у свою чергу, зобов'язується їх оплатити. Таким чином, зміст цього зобов'язання складають право громадянина (замовника) вимагати від медичної організації здійснення певних дій (певної діяльності) медичного характеру і обов'язок останньої виконати ці дії (діяльність), і в свою чергу, право медичної організації вимагати здійснення замовником оплати за свої

---

* Треба зазначити, що проект нового ЦК України вже безпосередньо закріплює положення про договір щодо надання послуг, які, без сумніву, будуть поширювати свою дію і на правовідносини щодо надання медичних послуг.